

A lengyelség megőrzése a magyarországi lengyel kolónia körében

Kaczmarek, Urszula: Postrzeżenie polskości w środowisku Polonii węgierskiej. = Rocznik wschodni 7. no. Rzeszów 2001. 128–135. p.

A XIX. és XX. század fordulóján a lengyel kivándorlókat gondozók számára készült egy gyűjtemény, amely különböző figyelmeztetéseket tartalmaz. Egy, a könyvben található vers kiemelt fontosságot tulajdonít az emigrációban a vallás szerepének és az istenhitnek. A továbbiakban az ún. jó viselkedés kérdését érinti, az alkohol, a viták, a torzsalkodás elkerülésére hívja fel a figyelmet. Ezenkívül arra is figyelmezteti a lengyeleket, hogy mennyire fontos a nemzeti kultúra ápolása. Ezekből jól láthatjuk, hogy milyen nagy figyelmet fordítottak régebben a kivándorlókról való gondoskodásra. A törekvések hátterében a lengyelség iránti aggodalom húzódott meg. E rövid bevezető gondolatok után a szerző felteszi a kérdést: hogyan is gondolkodunk erről napjainkban.

A szerző úgy véli, hogy legelőször is meg kell határozni magának a *lengyelségnek* mint fogalomnak a konnotációját, a „lengyel nemzeti jellem” vagy „lengyel ethos” értelmezését. A lengyel történelemben voltak olyan korszakok, amikor jobban, míg máskor kevésbé voltak láthatók, jobban vagy kevésbé voltak fontosak ezek. Ezeknek a szerepe különösen manapság, a globalizáció és Európa egyesítésére való törekvés korszakában nőtt meg. Hiszen éppen a nemzetiségi és az etnikai csoportoknak lehet és van jelentős befolyásuk mindezekre a folyamatokra. Megjelentek különböző modellek az egy államon vagy régión belül élő különböző csoportok számára. Itt a szerző a magyarországi gyakorlatot említi, ahol a nemzeti kisebbségek jogait az alkotmány tartalmazza, s amely lehetőséget ad a békés együttélésre. A posztkommunista országokban a demokratizáció két fontos folyamatot eredményezett. Az egyik, hogy nyilvánossá tették a köztük élő nemzeti kisebbségek létét. A másik pedig, hogy olyan intézményes formák jöttek létre, amelyek láthatóvá teszik a különböző kultúrákat, értékeket és a kulturális identitást. Ez ahhoz vezetett, hogy megnőtt a kisebbségi csoportok társadalmi-kulturális identitása. A magyar Alkotmány széles körben engedi meg a kulturális különbségek megmutatását. Kedvező társadalompolitikát folytat, mely a lehetőségek szerint figyelembe veszi a különböző csoportok érdekeit.

A következő részben a szerző az alábbi fogalmak tisztázásával foglalkozik: lengyelség, haza, a lengyelség szimbólumai.

Először arra keresi a választ, hogy mit is jelent a lengyelség, a lengyel identitás érzése? Megállapítja, hogy ebben a témakörben számos definíció létezik, amelyek lehetnek eltérőek, ugyanakkor mégis találunk bennük ismétlődő elemeket. Ezek az alábbiak:

A lengyel etnikai csoporthoz való tartozás érzése leggyakrabban a római katolikus egyházi közösséghez való tartozásban nyilvánul meg, a lengyel – katolikus.

A lengyel nyelv kiemelt fontossága, annak ismerete, családi körben való használata, s a törekvés arra, hogy gyermekeik is elsajátítsák azt.

A kultúra sajátossága, a kultúra, a normák alapvető értékeinek akceptálása, a lengyel hagyományok őrzése, ápolása.

Népszokások és különösen az egyházi évhez tartozó szertartások folytatása, ápolása. Közös történelmi sors, egy meghatározott területtel való azonosulás, közös sztereotípiák.

Kapcsolat az anyaországgal, érdeklődés a lengyelországi problémák és események iránt.

A lengyel szervezetekhez való tartozás, köteleességvállalás a lengyel csoportok tevékenységében.

A szerző a továbbiakban arra keresi a választ, hogy a Magyarországon élő lengyelek számára ezek fontos kérdések-e. A válasz egyértelműen igen, amit a szerző kutatásai támasztanak alá, melyeket a lengyel nemzeti csoporton belül végzett. A kutatások eredményei azt mutatják, hogy a megkérdezettek 75%-a érzi magát lengyelnek, mások azonos mértékben lengyelnek és magyarnak, magyar lengyelnek. A második vagy a még távolabbi nemzedékek képviselői pedig magyarnak érzik magukat. 1994 februárjától Magyarországon lehetővé vált a kettős állampolgárság megszerzése. Ezzel a lehetőséggel a nálunk élő lengyelek nagy része élt is.

Lengyelnek lenni a többség számára azt jelenti, hogy lengyel kultúrában nevelkedtek, lengyel gyökereik vannak, Lengyelországban születtek, az a hazájuk, a szülők vagy az egyik szülő lengyel. Elgondolkozva azon, hogy mi alakítja a népet, mi alkot belőle fennállásra és fejlődésre képes egységet, a többség úgy véli, hogy a kultúra, a hagyomány, a szokások, a nyelv, a közös sors, az átélt történelem, a vallás vagy a lakóhely. Amint látható, az általános gondolkodásban vezető szerepet tölt be a nyelv. A nemzeti csoporthoz való tartozás egyik alapkritériumaként tartják számon. Hiszen a nyelv segítségével lehet megismerni a nemzeti kultúrát, bevezet az univerzalizmusába, s művészi tevékenység anyaga is lehet. Az anyaországon kívül élés esetén leggyakrabban a szakmai életből szorul ki a használata, sokszor a mindennapi, sőt még a családi életből is. Néha csak ünnepi használatra marad meg a lengyel közösségekben és a templomban. Ezen nincs mit csodálkozni, hiszen a többségi társadalomban megkívánják magyar nyelv lehető leggyorsabb elsajátítását. A motiváció egyrészt kapcsolódik a munkavállaláshoz, másrészt pedig a többségi, jelen esetben a magyar társadalomba való beilleszkedéshez.

A második nagy kérdés, amivel a szerző foglalkozik, az a haza fogalma. Ez a fogalom sem egyértelmű. A lengyelek esetében idegenben ez gyakran összekapcsolódik a közeli emberekkel, családdal, barátokkal. Az értelmezés gyakran változik, s ezt maguk az érdekeltek is észreveszik. A megkérdezett lengyelek többsége számára a haza az ősök országa, születési vagy esetleg neveltetési hely.

Hasonló jelenséget figyelhetünk meg az egyházi élethez való viszonyban is. A Magyarországra érkező lengyelek egy új, laicizáltabb társadalomba érkeztek, amely megosztotta az egyéneket. 1989 után megfigyelhető a lengyel közösségekben a vallásos megelevenedés, visszatérés a „lengyel” egyházhoz, a lengyel egyházközösséghez. Ebben fontos szerepe van a magyarországi Lengyel Katolikusok Egyesületének. Jól megfigyelhető a két háború közötti helyzethez való kapcsolódás, amikor az egyház és a Lengyel Ház töltötte be a társadalmi-kulturális élet lengyel központjának a szerepét. Végül 1998. augusztus 24-én a Lengyel Ház visszakerült az Egyesülethez. Vallási hovatartozás szerint az itt élő lengyelek 88,8%-a katolikus (bár a megkérdezettek 50%-a vallotta magát hívőnek). A vallásosság és az egyházi szokások sok hagyományos formája feladásra került. A szerzőt érdeklő csoport esetében a vallásosság két síkon figyelhető meg:

1. Össz nemzeti, amikor a nemzeti érték, a lengyel kultúra saját csoportjuk társadalmi életének integrációs tényezőjévé válik. Ezt a jelenséget a magyarok figyelték meg – számukra a római katolikus egyházhoz való tartozás úgy jelenik meg, mint a lengyeliség egyik megnyilvánulása.
2. A mindennapi életben, amikor a hit mint az élet értelmét adó érték jelenik meg, amely segít átvészelni a nehéz pillanatotkat.

Még az ateizálódott lengyelek is rengeteg elemet öriztek meg a lengyel katolikus hagyományokból, a sajátos szertartásosságát, a jellegzetes lengyel szentek tiszteletét, vagy a különös Istenanya (Matka Boska) kultuszát, amelyet a XVII. században valósággal a Lengyel Korona Királynőjeként fogadtak el.

Végezetül a szerző a lengyelség szimbólumaival ismertet meg bennünket.

A lengyelek általában erősen fejlett öntudattal rendelkeznek, ami a másságukat, különállóságukat, sőt különlegességüket illeti. Gyakran hangsúlyozzák a legmélyebb lengyel értékek és szimbólumok eredeti jellegét. A Lengyelországgal, kultúrájával, hagyományaival való azonosulás szimbóluma legfőképpen a zászló, a fehér sas, a lengyel állam címe-re, május 3-a – a hazafiság szimbóluma, a kereszt, a csejstochowai Istenanya képei – az egyházé.

Végezetül még néhány szó az ünnepekről. Az egyházi ünnepek közül a karácsonyt a megkérdezettek 79,5%-a ünnepli, a húsvétot 77,3%, megünneplik még a halottak napját. A nagy vallásszabadsággal egyidejűleg visszatértek néhány ünnephez, például megtartják az úrnapi körmenetet.

Befejezésképpen a szerző az alábbiakban foglalja össze megállapításait:

A lengyelség megőrzését nem tartja a határon túl élő lengyelek köteletségének, inkább egy globális társadalom etnikai jelenségeként fogja fel. Ha a lengyelek nem vetik el szokásaikat, a nyelv értékét, etnikai származásuk szimbólumait, és nem asszimilálódnak teljesen, akkor etnikai különállóságuk érzése nyilvánvalóan a lengyelség tudatos vállalására támaszkodik. Ebben segítenek nekik a sokszor új profilú lengyel szervezetek, egyesületek, a szervezett lelkipásztori, illetve önkormányzati tevékenységek és a megélenkült tömegtájékoztatók. Ezzel egyidejűleg ők is – mint mi mindannyian – a tömegkultúra fogyasztóiként és vevőiként állnak a társadalmi kihívások előtt.

A cikk egy J. R. Nowak idézettel zárul, amely felteszi a kérdést, hogy sikerül-e a lengyeleknek megtartaniuk a hazafiság és a nemzeti kultúra erejét, nehogy a jövő Európája a kozmopolita bürokraták Európája és ne a „hazák Európája” legyen. Ez elsősorban a lengyel nemzeti öntudat erejétől függ.

Ráduly Zsuzsanna

Véleménycserék a Kelet-Európában előretörő jobboldali radikalizmusról

Umland, Andreas: Russischer Rechtsextremismus im Lichte der jüngeren theoretischen und empirischen Faschismusforschung. = Osteuropa. Vol. 52. 2002. Nr. 7. 901–913. p.

A folyóirat tematikus sorozata vitává duzzad az ingoványos és az érdemi kutatás elején tartó témában az előző számok egyikében közölt, alapozó igényű elméleti vázlat kapcsán. (T. Beichelt–M. Minkenbergt: *Rechtsradikalismus in Transformationsgesellschaften*, 2002. 3. szám, lásd *Kisebbségkutatás*, 2002. 4. 1005. p.) Jelen szerző a korábbi publikáció legalább két nagy újdonságát abban látja, hogy (1) széles körű összehasonlító keretek közé tereli a témát, amit a további megszólalások sem mellőzhetnek többé, (2) a pártpolitikai mozgalmak mellett felfedezi az informális civil-radikális tendenciák súlyát, ennek is kellő figyelmet szentelve. Alapos igényt árul el a korábbi tanulmány egyébként a történeti levezetés áttekintésével és a jelenbeli változatokat illetően megkísérelt tipológiai rendszerezéssel, itt azonban olyan nehéz terepen mozog, hogy nem is elégíthet ki minden